

УДК 811.161.2'367.52

КОМУНІКАТИВНИЙ ПАСПОРТ ЛІТЕРАТУРНОГО ГЕРОЯ

Наталія Дяченко

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Житомирського державного університету імені Івана Франка (Житомир, Україна)
e-mail: dyachenkonatali@gmail.com
ORCID:0000-0001-7659-208X

Олеся Кидисюк

здобувачка освітнього ступеня «магістр» Житомирського державного університету імені Івана Франка (Житомир, Україна)
e-mail: pavlykalesya1@gmail.com
ORCID:0000-0002-0408-3988

У статті представлений матеріал про «комунікативний паспорт» та інформацію, яку з його допомогою кожен комунікант повідомляє іншим під час спілкування. З'ясовано, яке значення має вміння «читати» комунікативний паспорт для успішної організації процесу спілкування та яку роль у формуванні цього вміння відіграє аналіз комунікативної поведінки не лише реальних людей, а й героїв художніх творів. Схарактеризовано комунікативну поведінку одного з головних героїв трилогії О. Дерманського «Чудове Чудовисько» – Чудового Чудовиська. На підставі аналізу комунікативної, соціометричної, психологічної, мовленнєво-риторичної, соціоінтерактивної, мовної, національно-культурної складових образу обраного персонажа створено його комунікативний паспорт.

Ключові слова: комунікативний паспорт; мовлення; комунікативний тип; комунікативна позиція; комунікативна роль; психологічна роль; комунікація; мова; чудовисько.

Diachenko Nataliia, Kydysiuk Olesia. Communicative passport of literary hero.

The article presents material about the «communicative passport», which is a set of information about social status, level of education, culture, upbringing, development of emotional intelligence, etc., which each communicator reports to others people during conversation. It is clarified, which practical significance has the ability to «read» information from the communicative passport for the successful organization of the communication process and what role in its formation plays the analysis of communicative behavior not only real people, but heroes from works of art, too.

The purpose of the article is to create the communicative passport of one of the literary heroes of O. Dermansky's «Wonderful Monster» trilogy – The Wonderful Monster – by analyzing his communicative behavior and communicative, sociometric, psychological, speech-rhetorical, socio-interactive, linguistic, national-cultural components of the chosen character's image.

The following research methods were used in the work: linguistic observation and description of language phenomena; method of decoding an artistic text; analysis, synthesis, and pragmatic and transactional analysis.

The analysis of the communicative passport showed that the character of the Wonderful Monster is an extrovert in communication, mostly occupies a strong communicative position. He speaks Ukrainian well, uses many phraseologisms in his speech. During communication, Chu plays the role of listener (an addressee) and communicator (a sender). He is able to interest the interlocutor, maintain a conversation about any topic, willingly

talks about his hobbies, has a rich vocabulary, which confirms his mobile communicative type. Cooperation and partnership are the dominant models of interpersonal interaction, which is clearly traced in the equality of interlocutors, the desire to help, support, achieving a common communicative goal. The character uses such types of speech acts as representatives, directives, expressives.

Prospects for further research are associated with the creation of communicative passports of other literary heroes of Olexandr Dermansky, what will reveal the features of the writer's idiosyncrasy and help to master the skills of professional analysis of communication, which are especially necessary in language teacher's vocational training and work.

Keywords: *communicative passport; speech; communicative type; communicative position; communicative role; psychological role; communication; language; monster.*

Ми живемо у світі комунікацій, тому більшість свого часу витрачаємо на спілкування, яке є природною потребою людини. Щоб досягти успіху, ми мусимо вміти спілкуватися, знаходити порозуміння з іншими членами суспільства. Інколи це зовсім не легко, адже спілкування – процес надзвичайно складний і делікатний. Тут часто трапляються непорозуміння й невдачі, наприклад через повну чи часткову відсутність якогось комунікативного вміння, як орієнтуватися й поводитися в конкретній ситуації, чи недостатній самоконтроль, зумовлений невмінням упоратися з хвилюванням, агресією, або через невмінням зрозуміти позицію чи істинні мотиви співрозмовника тощо. Тому кожен із нас вчиться спілкуватися упродовж усього життя, набуваючи досвіду, котрий, на жаль, часто ґрунтується на помилках і розчаруваннях.

Першим кроком на шляху до вдалої комунікації є вміння адекватно сприймати й оцінювати самого себе та інших людей, зокрема й потенційних співрозмовників. Спілкуючись, ми демонструємо партнерові свій «комунікативний паспорт», що характеризує ключові риси кожного – соціальний статус, рівень освіченості, культури, виховання, розвиненості емоційного інтелекту тощо. Частина з нас, насамперед успішні комуніканти, володіють умінням легко «зчитувати» цю інформацію (пор.: професор Хігінс із п'єси Б. Шоу «Пігмаліон»), для інших воно залишається мрією. Однак беззаперечною перевагою soft skills, до яких належить і вміння тлумачити комунікативний паспорт інших, є можливість розвивати й удосконалювати їх. А розпочинати цей процес варто якнайраніше, хоча б зі шкільної лави. І тут у нагоді стає вміння аналізувати комунікативну поведінку не лише реальних людей, а й героїв художніх творів, адже література моделює найрізноманітніші життєві ситуації. Читаючи й «розкодовуючи» художні твори, осмислюючи й обговорюючи їхню комунікативну складову, ми набуваємо такого необхідного досвіду і водночас не обтяжені відповідальністю за власні дії, котрої не уникнути в реальному житті. Ми маємо змогу проявляти творчість, шукати ефективні форми взаємодії з іншими і при цьому не боятися поразки.

Лінгвісти звертаються до вивчення елементів комунікативного паспорта як опосередковано, «в контексті вивчення мовної особистості, що об'єднує фізичні, психологічні й соціальні риси людини, і окреслюється як сукупність зображувально-виражальних засобів, що вирізняють один персонаж з-поміж інших» (І. Білодід, С. Бирик, С. Єрмоленко, Г. Сюта та інші) [Лисиченко 2017, с. 108], так і безпосередньо (Ф. Бацевич [Бацевич 2004], А. Кіщенко [Кіщенко 2014], Т. Лисиченко [Лисиченко 2017], О. Маленко [Маленко 2016], В. Паращук, О. Семенюк [Семенюк, Паращук 2010], Й. Стернін [Стернін 2001; Стернін 2012] та ін.). Попри це теоретичні засади поняття «комунікативний паспорт» залишаються недостатньо висвітленими.

Терміни «мовленнєвий паспорт», «комунікативний імідж», «комунікативна поведінка» в науковий обіг увів російський мовознавець Й. Стернін. Учений доводить, що до комунікативного паспорта належить уся інформація, яку передає мовець під час вербальної/невербальної комунікації. Вагомим його елементом є мовленнєвий імідж, найважливішими категоріями якого є культура та прихильність у спілкуванні, і комунікативна поведінка [Стернін 2012].

Ф. Бацевич зазначає, що через комунікативний паспорт передається «комплексна інформація, яку особа підсвідомо, «автоматично» повідомляє про себе різними засобами: мовного коду, пара лінгвістичними, використанням правил, законів, максим, конвенцій тощо – іншим учасникам спілкування і тим, хто за цим спілкуванням спостерігає» [Бацевич 2004, с. 272]. Як і Й. Стернін, важливою складовою комунікативного паспорта учений вважає мовленнєвий паспорт особистості, що транслює інформацію про особистість засобами мовного коду [Бацевич 2004, с. 272].

О. Семенюк і В. Паращук визначають комунікативний паспорт як «особливості комунікативної поведінки homo loquens як частини його комунікативної свідомості, зумовлені комунікативними, соціометричними, психологічними, соціоінтерактивними, мовними, мовленнєво-риторичними та національно-культурними чинниками» [Семенюк, Паращук 2010, с. 76].

Мета нашої розвідки – проаналізувавши комунікативну поведінку одного із літературних героїв трилогії «Чудове Чудовисько» О. Дерманського – Чудового Чудовиська – та комунікативну, соціометричну, психологічну, мовленнєво-риторичну, соціоінтерактивну, мовну, національно-культурну складові образу обраного персонажа, створити його комунікативний паспорт.

Для досягнення мети було поставлено такі **завдання**:

- розглянути сутність понять «комунікативний паспорт», «мовленнєвий паспорт»;
- з'ясувати, яке прикладне значення має наявність уміння «прочитувати» інформацію з комунікативного паспорта особистості;
- на підставі аналізу комунікативної поведінки розгляданого персонажа створити й проаналізувати його комунікативний паспорт.

Методологічною основою статті є праці Й. Стерніна, Ф. Бацевича, Е. Берна, О. Семенюка, В. Паращук та ін. З огляду на поставлені мету й завдання в роботі використовувалися такі **методи** дослідження: лінгвістичне спостереження й опис мовних явищ; метод декодування художнього тексту, а також прагматичний і трансакційний аналіз.

Олександр Дерманський – один із найталановитіших і найпопулярніших в Україні молодих дитячих письменників. Самобутній автор є одним із тих, хто своєю творчістю виводить українську літературу для дітей на новий рівень. Мова його творів має низку новаторських особливостей, що створюють неповторний ідіостиль митця. Кожен герой його творів має власну манеру спілкування, користується певними фразеологізмами, сленгом або ж має інші особливості мовлення. Наприклад, один з персонажів трилогії – директор Хуба Буба – не вимовляє фрикативних приголосних с, з, с', з', ш, ж: «– *Фоб я фкиф! ... У мене не фкола, а якефь кодо! Цілий бефтіарій!..*» [Дерманський 2019, с. 179]. Важко не погодитися з останнім висловленням, адже письменник справді майстерно виписав цілу галерею позитивних (Чудове Чудовисько, Бабай Гарбузяник) та негативних (Д. Р. Акула, Спиноок, цар Країни Жаховиськ тощо) звірів-чудовиськ, страховиськ і жаховиськ –

фантастичних персонажів, які до того ж наділені індивідуальними мовними особливостями. У нашій статті йтиметься про комунікативний паспорт головного героя – Чудового Чудовиська.

Для створення комунікативного паспорта обраного персонажа за основу взято модель мовної особистості, запропоновану О. Семенюком та В. Парашук [Семенюк, Парашук 2010, с. 57–78]. Дослідники виокремили такі її складові: комунікативну, соціометричну, психологічну, соціоінтерактивну, мовну, мовленнєво-риторичну, національно-культурну.

Соціометрична складова. Чудове Чудовисько (інші назви – Чу, Чудовий Чу, Чу Пластиліненко) є одним із головних героїв трилогії «Чудове Чудовисько». Ім'я створіння містить прикметник *Чудове*, який «натякає» читачеві на основну рису характеру персонажа – доброту. Щодо інших назв персонажа, зауважимо, що для номінації героїв автор використовує поєднання імені з влучним прізвиськом, яке чітко окреслює характер персонажа, його уподобання, вчинки тощо. Наприклад: ... *Через любов свого незвичайного друга до баранців з пластиліну Соня назвала його Пластиліновим Чудовиськом ...* [Дерманський 2016, с. 11]; ... *Знафить, Плафтиліненко ...* [Дерманський 2016, с. 68]. Усічена форма імені Чу робить його близьким і зрозумілим для читацької аудиторії – дітей молодшого та середнього шкільного віку, де традиційно популярними є прізвиська, утворені за цією моделлю.

З тексту стає зрозуміло, що Чу – це страховисько виду химеріус форестум (лісове, звичайне), яке повністю вкрите рожевою шерстю у синю «цяточку» і має не більше десяти людських років: *Воно було наче маленький стіжок сіна <...> з доволі великою головою, волохате, та ще й засніжене. Щоправда, сіно не буває такого яскраво-рожевого кольору та ще й <...> в синю цяточку* [Дерманський 2016, с. 7]. Щодо статевої належності, з одного боку, маємо мовні маркери, які співвідносять героя з чоловічою статтю (*Чудовисько понишпорив у найтемнішому кутку свого помешкання і знайшов ...* [Дерманський 2019, с. 57]), з іншого, – і сам Чу відмовляється від такої ідентифікації (пор.: діалог Соні й Чу:

- *А тебе як звать?*
- *Та ж Чудовисько.*
- *А мене – Соня. Ти ж хлопчик правда?*
- *Я – чудовисько ...* [Дерманський 2016, с. 10])

й О. Дерманський підтримує цю невизначеність (*Е, на вихорі краще, – запевнило дівчинку чудовисько* [Дерманський 2016, с. 8]).

Народився Чудовисько в лісі й мешкав там до 2016 року, а від початку 2016 року часто перебуває в Києві, у квартирі подруги Соні. Має лише двох родичів – дідуся Бабая та бабусю Бабаїху. Серед улюбленої їжі – борщ, вареники, медяники зі шкільного буфету, бутерброди та голубці [Дерманський 2016].

Комунікативна складова. Мовлення позитивного страховиська шире, невимушене, прямолінійне, у ньому відчувається мовна харизма. Комунікативна роль Чудового Чудовиська реалізується під час монологів, діалогів та полілогів, де репрезентується мобільний комунікативний тип, адже він відкритий до будь-яких розмов, не відчуває жодних труднощів у спілкуванні й полюбить поговорити про все, що спаде йому на думку. Комунікативна позиція змінюється залежно від співрозмовника(-ів) або ситуації та буває слабкою чи сильною. Розглянемо на прикладах:

- 1) – *Хто тут? – перелякано запитала Соня.*

- *Це я.*
- *Я – ц-це хи-хто?*
- *Я – це я, чудовисько, – почулося у відповідь.*
- *С-справжнє чу... чудовисько? – закиуючись запитала дівчинка.*
- *Можеш подивитися, – відповів голос [Дерманський 2016, с. 7].*

У діалозі із Сонею Чу займає сильну комунікативну позицію, де він почувається впевненим і сміливим, на відміну від зляканої дівчинки, яка заїкається й у якої тремтить голос. Його комунікативний статус симетричний, бо він викликає інтерес саме комунікацією, адже Соня лише чує голос.

2) – *Е, а я чемпіон лісу з пластилінових баранців, – й бровою не повівши, вигадало чудовисько, спритно залазячи на підвіконня.*

– *А звідки ти тут узялося? – запитала Соня.*

– *Е, катався на вихорі, а потім дай, думаю, зайду. Знаєш, мені в лісі так самотньо.*

– *Ух ти! На вихорі! А я на санчатах люблю. З гірки. Або на лижах.*

– *Е, на вихорі краще, – запевнило дівчинку чудовисько [Дерманський 2016, с. 8].*

Чудовисько вміє зацікавити співрозмовника, підтримувати розмову на будь-яку тему, охоче розповідає про свої захоплення, що підтверджує його мобільний комунікативний тип. У цьому прикладі розкриваються не лише особистісні вподобання й уміння Чу (ліпити баранців із пластиліну, літати на вихорі), а й мовленнєві – анафоричне вживання вигуку «е». Це проявляється лише тоді, коли автор акцентує читачеві на вигадці (пор.: маленькі діти, коли щось вигадують, теж часто «екають»).

3) – *То це ви наказали нас сюди запроторити?! – випалила Соня. – Навіщо?!*

– *Я, – самовдоволено оскалився цар, – усе я. <...> мій план починав діяти <...> так сталося, що одному новознайденому чудовисяточку в горошок неуважний дядечко вкусовач забувся прокусити шийку.*

– *Ох ви ж паскудники! – вирвалося в Чу. <...>*

– *<...> Звісно, паскудники! Особливо я. Хто б іще сумнівався! <...>*

– *Ну, Сало! – скитів Чу. – То ось яка ти сволота! [Дерманський 2019, с. 243].*

Цей приклад репрезентує агресивну комунікативну поведінку Чу в полілозі. Комунікативний статус у цьому уривку асиметричний, нижчий, тому що персонаж володіє меншим обсягом повноважень: цар-страховисько ставить його перед фактом, чинячи психологічний тиск, ініціюючи й регулюючи комунікативний акт, а Чудовисько мусить лише реагувати на отриману інформацію, використовуючи лайливу лексику (*паскудники, сволота*).

Психологічна складова. Американський психолог Е. Берн у книзі «Ігри, в які грають люди» виокремив три типи психологічних ролей: Дитини, Батька, Дорослого. Дослідник вважає, що *homo loquens* (людина, яка говорить) може змінювати свою роль у спілкуванні залежно від співрозмовника (його віку, статі, темпераменту) й стосунків із ним, мовленнєвої ситуації, бажання/небажання комунікувати, емоційного і фізичного стану тощо. У комунікативному арсеналі Чу знаходимо приклади всіх трьох типів ролей.

А) роль Дитини:

– *Будеш Мушкетером.*

– *А що роблять мушкотери – труть мушок?*

– Вони б'ються на шпагах, їздять на конях, потім з них падають!.. Круті хлопці, одне слово, – захоплено пояснила дівчинка.

– Я не хочу падати з коней, – знову скривився Чудовисько. – А чи не можна навпаки – щоб коні з мене падали? [Дерманський 2016, с. 16].

Дитина проявляється найчастіше, тому що автор створив персонаж «дитини-чудовиська» для майбутнього знайомства із дитячою аудиторією, наділивши його дитячими мисленням, мовленням, емоціями, вчинками. У поданому вище діалозі помітні властиві дітям перекручування на свій лад незнайомих слів (*мушкетери – мушкотери*), допитливість і кмітливість (*– А що роблять мушкотери – тнуть мушок?*), фантазування й придумування неможливих дій (*А чи не можна навпаки – щоб коні з мене падали?*), щирий прояв емоцій (*– Я не хочу падати з коней, – знову скривився Чудовисько*).

Б) роль Батька:

– Ну, знайшов, знайшов. Є трохи, – відбивався як міг Чу. – Але не отримаєш і крихти, якщо зараз же не припиниш мене буцати! <...> – Отак. Молодець. Старших треба слухатись. Отепер – на трохи [Дерманський 2019, с. 170].

Бачимо поєднання мовленнєвого домінування Чудовиська над Мурчиком (персонаж-тарган із твору) на рівні батьківських заборон (*не отримаєш і крихти, якщо зараз же не припиниш мене буцати!*), поблажливості (*Отепер – на трохи*), повчання (*Старших треба слухатись*), похвали (*Молодець*).

В) роль Дорослого:

– <...> Хочеш сказати, що я стільки часу ночувала в одній кімнаті не з собакою, а ...

– З упирем, – кивнув Чу. – Глипачем призначили упиря на ім'я Дуже-Розлючений Акула [Дерманський 2016, с. 221].

Упевненість у своїх словах, організованість, урівноваженість, спокійний тон, використання фактів, аналізування реальності, притаманні персонажу в цій ситуації, – усе це типові ознаки мовленнєво-психологічної позиції Дорослого.

Соціоінтерактивна складова. Домінуючими моделями міжособистісної взаємодії Чудового Чудовиська з іншими персонажами є співробітництво і партнерство. Це простежується в рівноправності співрозмовників, бажанні допомогти, підтримати, заспокоїти, досягненні спільної комунікативної мети. Через незнання багатьох «людських» лексем та дій, створюючи спотворене й кумедне уявлення про довілля, мовець не завжди відповідає критерію істинності, однак попри це збережений критерій щирості: *– А хто така Червона Шкапочка?* [Дерманський 2016, с. 13]; *– То ми йдемо до школи?* [Дерманський 2016, с. 29]; *– Тільки можна уточнити одну дрібничку? – Що саме? – Бабусі тільки печуть пиріжки, чи їм дозволяється їх їсти?* [Дерманський 2016, с. 16]. Чу дотримується принципу позитивної ввічливості завдяки іміджу доброго чудовиська, привітності, приязності, товариськості, виявленню турботи й бажання допомогти. Врешті-решт, він отримав сім подяк, остання з яких – від директора школи: *– Шановні чудовиська! Від імені педагогічного колективу школи № 1 дякуємо вам за те, що зростили й виховали такого чудового учня. <...> Ваш друг Чу Пластліненко показав себе з найкращого боку в навчанні, поведінці, громадській роботі та на спортивних змаганнях* [Дерманський 2016, с. 262].

Мовна складова. Чудовисько вільно володіє українською мовою і має сформовану мовну картину світу. Його мовлення характеризується багатством лексичного запасу, яскравим доказом чого є знання українських

фразеологізмів, іноді з трансформацією на свій лад, напр.: *Я миттю, лапа тут – лапа там* [Дерманський 2016, с. 38]; *Не кажи гоп, – мовив Чу ...* [Дерманський 2016, с. 248]; *я вашого брата нюхом чую* [Дерманський 2019, с. 161]; *І я його не дам на поталу якомусь жаховиську!* [Дерманський 2019, с. 172]. Не розуміючи деяких слів, мовець інколи порушує граматичну правильність у висловленнях, утворює неправильні, кумедні лексеми: *Червона Шкапочка, бутельброди, мушкотер, шкока-школа, коздюм, пужежа* тощо. Проте персонаж швидко виправляє помилки й зацікавлено вивчає незнайомі слова. Йому властиві демократичність у спілкуванні, переважно товариський тон розмови, відсутність вербальних конфліктів, почуття гумору, дотримання комунікативного кодексу, що свідчить про раціонально-евристичний тип мовної особистості персонажа.

Мовленнєво-риторична складова. У творі виписано багато інституційних дискурсів, учасником яких був Чудовисько, а саме: комунікація Чу з подругою Сонею, однокласниками, учителями, директором школи, продавчиною в шкільній їдальні, міліціонером, дідусем Бабаєм, з іншими страховиськами тощо. Кожна комунікація має свою мету, набір визначених висловлень і мовну поведінку, які будуть доречними в тій чи тій ситуації. Наприклад, діалог Чудового Чу з учителькою Маргаритою Семенівною:

– *Отже, діти, <...> тема сьогоднішнього уроку: «Сторони горизонту». Горизонтом, діти, називається частина земної поверхні, яку людина бачить, діти, навколо себе. Запам'ятайте, діти: є чотири сторони горизонту. Хто знає, які, діти? Так ... ліс рук.*

– *Я знаю, – раптом підняв лапу Чу, – вони називаються вперед, назад, праворуч і ліворуч* [Дерманський 2016, с. 73].

Цей діалог демонструє типовий приклад спілкування вчительки з учнями початкових класів: Маргарита Семенівна часто звертається до учнів за допомогою іменника *діти*, оголошує тему уроку, використовує поширену серед педагогів фразу *ліс рук*, що в цьому контексті означає «немає охочих відповідати», а третьокласник Чу піднімає лапу й викрикує «*Я знаю*», як роблять активні учні, і висловлює дитяче припущення.

Основні комунікативні стратегії, які реалізує досліджуваний персонаж у творі: презентація, кооперативні (підтримування з кимось однієї позиції, прямування до спільної вербальної мети, взаємодопомога тощо), некооперативні (під час розмови з ворогами), дискурсивні (початок розмови, її розвиток і завершення), прагматичні (вираження власної думки, ідеї, самопрезентації), диктальні (інформування), співпраця, переговори. Комунікативні тактики:

- самопрезентації: *Я – це я, чудовисько ...* [Дерманський 2016, с. 7];
- пояснення: – *А звідки ти тут узялося?* – *запитала Соня.*
– *Е, катався на вихорі, а потім дай, думаю, зайду. Знаєш, мені в лісі так самотньо* [Дерманський 2016, с. 8];
- переконання: – *Ух ти! На вихорі! А я на санчатах люблю. З гірки. Або на лижах.*
– *Е, на вихорі краще, – запевнило дівчинку чудовисько.*
– *Я на вихорі не вмю, – чесно зізналася Соня.*
– *Е, навчу, якщо не забойишся* [Дерманський 2016, с. 8];
- згоди/незгоди: – *Увага!* – *промовив Дід Мороз. – Переможцем, на нашу з Козою думку, став хлопчина в костюмі Чудовиська в чепчику!*
– *Нечесно!* – *обурився Чу. – Мій костюм найкращий!*

– *Ти що?! – вигукнула Соня. – Вони саме тебе й мають на увазі [Дерманський 2016, с. 43]* та інші тактики.

Персонаж найчастіше використовує такі типи мовленнєвих актів, як:

А) репрезентативи (інформування): *Після уроків Чу та Соня йшли додому.*

– *А хто такі жаховиська? – спитала дівчинка.*

– *Це найстрашніші потвори. Їх бояться навіть страховиська, а про чудовиськ годі й казати [Дерманський 2016, с. 85];*

Б) директиви (спонування): – *Е, кажу ж, що він болотується, – правив своїй Чу. – То йдемо?*

– *Ну, пішли, – здалася Соня. – Зараз тільки бабі скажу [Дерманський 2016, с. 39];*

В) експресиви (вираження емоцій): – *А в мене виходить, – радісно повідомив Чу. – Ось дивіться.*

Чу промовив замовляння – і Соніні джінси з блакитних раптом стали рожевими в синю цяточку.

– *Ага, бачили! – не чувся від щастя Чудовисько. – Вище носа, Соню. – Він жартома задер пальцем кінчик подружчого носа [Дерманський 2018, с. 36].*

Національно-культурна складова. О. Дерманський зробив Чудовиська патріотом, описавши, як той рятує під час пожежі український прапор (Дивовижно, але синьо-жовтий державний символ гордо стояв неушкоджений! Чу знав, що прапор – це святиня, його не можна кидати у вогні [Дерманський 2016, с. 123]). Чу любить українську їжу (– *О, а я думала, що це бабуся з пробіжки вернулася, – здивувалася Соня, побачивши на порозі Чу. Заходь. Щось трапилось? / – Та ні, – мотнув головою Чу, принохуючись, – просто скучив. А голубці вдома? / – Що ти кажеш? Які голубці? / – Голубці? – Чу не переставав принохуватися. – Я питаю, чи вдома батьки? [Дерманський 2018, с. 7]*), знає українських виконавців (Руслану Лижичко, Софію Ротару, «Океан Ельзи»). Але в характері персонажа не простежуються особливості ендемічних або лакунарних аспектів української лінгвокультури.

Отже, комунікативний паспорт дає підстави вважати, що Чудове Чудовисько – це позитивний персонаж, екстраверт у спілкуванні, переважно займає сильну комунікативну позицію. Він спілкується гарною українською мовою, використовує в мовленні багато фразеологізмів. Під час комунікації Чу виконує роль або слухача (адресата), або комуніканта (адресанта). Вміє зацікавити співрозмовника, підтримувати розмову на будь-яку тему, охоче розповідає про свої захоплення, має багатий словниковий запас, що підтверджує його мобільний комунікативний тип. Домінуючими моделями міжособистісної взаємодії є співробітництво і партнерство, що чітко простежується в рівноправності співрозмовників, бажанні допомогти, підтримати, заспокоїти, досягненні спільної комунікативної мети. Персонаж найчастіше використовує такі типи мовленнєвих актів, як репрезентативи, директиви, експресиви.

Перспективи подальших досліджень пов'язуємо зі створенням комунікативних паспортів інших літературних героїв Олександра Дерманського, що по-новому розкриють риси ідіостилу письменника та допоможуть оволодіти навичками професійного аналізу комунікації, які особливо необхідні у фаховій підготовці й діяльності вчителя-словесника.

ЛІТЕРАТУРА

- Бацевич, Ф. С. (2004). *Основи комунікативної лінгвістики*. Київ, 344 с.
- Дерманський, О. С. (2016). *Чудове Чудовисько*. Київ, 272 с.
- Дерманський, О. С. (2019). *Чудове Чудовисько в країні Жаховиськ*. Київ, 288 с.
- Дерманський, О. С. (2018). *Чудове Чудовисько і Погане Поганисько*. Київ, 288 с.
- Кіщенко, А. М. (2014). Комунікативна роль адресанта в художньому дискурсі (на матеріалі сучасної української прози). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mova_2014_21_14 (дата звернення: 19.09.2020).
- Лисиченко, Т. Ю. (2017). Мовленнєвий паспорт особистості як основа творення художнього образу: граматики та поетика помилок. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_lingv_2017_46_16 (дата звернення: 19.09.2020).
- Маленко, О. О. (2016). Творення й реценція словесного образу в аспекті художньої ментальності автора – читача. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_lingv_2016_43_28 (дата звернення: 19.09.2020).
- Семенюк, О. А. і Паращук, В. Ю. (2010). *Основи теорії мовної комунікації*. Київ, 240 с.
- Стернин, И. А. (2001). *Введение в речевое воздействие*. Воронеж, 252 с.
- Стернин, И. А. (2012). *Основы речевого воздействия*. Воронеж, 178 с.

Подано до редакції 21.09.2020 року

Прийнято до друку 17.10.2020 року